

Radio Študent in študentsko gibanje

Boris Muževič

Okolje

Okolje, ki je zaznamovalo moje delovanje od leta 1968 do leta 1974, so predstavljale posledice zasedbe Češkoslovaške, kar so izvedle stalinistične (piši in beri: stalinistične, ne komunistične) sile Varšavskega pakta na čelu s stalinistično Sovjetsko zvezo; Vietnamska vojna, v kateri je Amerika v imenu »svobodnega sveta« proti »brezbožnemu komunizmu« poslala v smrt skoraj 60 tisoč mladih Američanov in kjer so se Vietnamci morali opreti na pomoč stalinistov (sovjetskih in kitajskih – razen takrat, ko so se jih tudi slednji lotili); Che Guevara in naraščanje osvobodilnih in protimperialističnih gibanj v Čilu, Urugvaju, Boliviji, Argentini; v Evropi so nekatera gibanja v imenu boja proti kapitalizmu ali za osvoboditev prestopila na polje terorizma (RAF, Baader Meinhof, Rdeče brigade, IRA, ETA); spori okrog (ne)uresničevanja 7. člena avstrijske državne pogodbe; »začasna« meja z Italijo; »pluralizem mnenj« v SZDL, kar naj bi bilo nekakšno nadomestilo za politični pluralizem; enostrankarski sistem z Zvezo komunistov, avantgardo delavskega razreda in vseh delovnih ljudi, kar je postala z izvedbo socialne revolucije, pri čemer pa teh ljudi ni nikoli nihče vprašal, ali si morda ne želijo kaj drugega; priprava ustave SFRJ, ki je Titu podarila predsedovanje brez omejitve mandata, republikam pa dala nekoliko več državnosti; neuvrščenost

Jugoslavije z vso anomalijo sodelovanja z različnimi »šahi«; prizadevanja španskih in italijanskih komunistov za vzpostavitev »zgodovinskega kompromisa« s krščanskodemokratskimi strankami (Santiago Carillo, Aldo Moro, Enrico Berlinguer ...) ...

Sestanek uredništva na Radiu Študent. Od leve proti desni: Neda Pagon, Igor Vidmar (stoji), Jože Šlander, Boris Muževič, Marjan Pungartnik, Uroš Dular. Posnetek zaslona iz oddaje Nede Pagon Beseda študentov, posnete decembra 1970. Snemalec: Ivo Belec.

Okolje in pranje možganov

In kako so se ljudje, ki so se v tem okolju našli, v njem znašli?

Različno.

Tu je bila najprej »molčeča večina«, zadovoljna s postopnim naraščanjem materialne blaginje, z možnostjo pridobivanja ugodnih kreditov, brez kakršne koli potrebe po premisleku o morebitnih alternativah obstoječemu sistemu, pri čemer se je kritika obstoječega pričela in končala v gostilnah s pregovornim nazdravljanjem z »dol popit« (dol Popit!).

Njej ob boku se je razrasla vodilna manjšina, vodstvo in aparat vodilne partije in vrste družbenopolitičnih organizacij (ZK, SZDL, ZMS, ZSS, ZBNOV ...). Ob vrhu nedotakljivih, ki so si to pravico zagotovili z zmago v vojni in uspešno izvedenim socialnim prevratom, kar so tudi zapisali v ustavo, je bila piramida uradnikov in oportunistov, med katerimi so bili tudi številni »verniki«, ki so brez razmišljanja izvajali sklepe in modre misli vodstva. To »enotnost« so ves čas »vznemirjali« različni »odkloni« (na primer Kocbek, Kavčič), ki so napovedovali drugačne čase.

In tu smo bili »mi«.

»Mi« smo bili množica med seboj tako različnih študentov – filozofov, sociologov, pesnikov, pisateljev, glasbenikov, matematikov, tehnikov – da nas je lahko »družila« samo prav ta različnost. Vsak med nami je bil svet zase, poln znanja in vedenja, pripravljen za obrambo svojega »fevda« iti »do konca«.

In ko danes poslušam »mladce« različnih »demokratičnih« strank, ki strastno, prepričljivo, skoraj plastično razlagajo svojim somišljenikom, kako temeljito je »totalitarni režim opral možgane« ljudem, se njihovemu neznanju in demagogiji lahko samo nasmehnem. Pred mano se vrstijo obrazi »opranih možgan« z Radia Študent: Pengov, Kocbek, Jesih, Dekleva, Zagoričnik, Bulič, Alkalaj, Hanžek, Zlobec, Vidmar, Vodopivec, Slodnjak, Rogelj ... Naštel bi lahko skoraj dobesedno vse, ki so se vsaj dotaknili radia. In tem ljudem naj bi režim »oprал možgane«?! Sancta simplicitas!

So bili morda premalo »radikalni«? Bi se morali ob poznavanju »okolja« (Američani pobijajo Vietnamce, Sovjeti Čehe in Slovake ...), ko so se »rdeči« Dutschke v Nemčiji, Cohn Bendit v Franciji itd. po »porazu« ali porazu študentske vstaje iz leta 1968 odločili za »pohod skozi institucije«, zaletavati z glavami v zid?

Takratni enostrankarski sistem je bil trden v političnem dogmatizmu, hkrati pa precej »propusten« za različne »alternative« in alternative ziherlovskemu »realnemu socializmu« – v kulturi, glasbi ...

In vsi »oprani možgani« bi ob branju na primer Žebotove *Zedinjene Slovenije* morali steči na policijo, prijaviti bralca prepovedanega avtorja, po možnosti samega sebe. Tako bi moralo biti po »prerokovanju« mladcev za nazaj. Še pomnite, tovariši?

Država in partija sta že takrat pričeli »popuščati«. V prid svojega pogreba ali postopne demokratizacije, demonopolizacije, političnega pluralizma?

Boris Zihlerl

Moj vstop v post osemindesetdeseto leto se je pričel na FSPN in Radiu Študent.

Na FSPN sem se že v začetku drugega letnika študija soočil z dogmatizmom v kulturi. Pri Borisu Zihlerlu sem pisal seminarsko nalogo o Avantgardizmu v sodobni slovenski literarni umetnosti. V »ustreznem« kontekstu sem zapisal misel iz 68. leta: »Bodimo realisti, zahtevajmo nemogoče!« Zihlerl mi je razložil, kako nemarksistična in prazna je ta krilatica itd. »Krilatica« je v nalogi ostala, jaz pa sem zaslužil dvojko – najnižjo še pozitivno oceno.

Radio Študent

Na Radio Študent sem prišel že leta 1969. Kot novinar – reporter, nato urednik aktualno politične redakcije, pa odgovorni in glavni urednik, dokler me nista konec leta 1973 Jože Korinšek in Boštjan Zgonc po celonočnem prepričevanju »prisilila«, da sem kandidiral za predsednika ljubljanskih študentov. Uspešno. To pa je že druga zgodba.

Na radiu smo novinarji reporterji v začetku na terenu snemali z magnetofoni znamke Uher. Mala – velika katastrofa. Ko nam je Branko Šturm nabavil Nagre, smo bili kot prerojeni – z osla smo prešli na dobrega konja.

S Sago sva se odločila (bilo je enkrat leta 1970), da bova pripravila serijo oddaj o narkomaniji. Italijani bi rekli: »Idea buona, autore m...«. Še danes se spominjam »vojne« s takratnim vodstvom RŠ, češ, kaj nam bo govorjenje o narkomaniji na radiu, saj to ni kdo ve kak problem v družbi, samo izzivali bomo po nepotrebnem ... Tudi če bi bilo vse to res, je bila tema »pri roki«, bila je vsepovsod okrog nas, pa če je to hotel kdo priznati ali ne.

Uspelo nama je. Naredila sva vrsto razgovorov s profesorjem Milčinskim v Ljubljani, profesorjem Hudolinom v Zagrebu in doktorjem Aleksićem v Beogradu.

Na RŠ nismo samo snemali, komentirali politična dogajanja, prinašali iz vseh vetrov najnovejšo glasbo (Bulič, Pirc, Kislih, Alkalaj ...), bili smo tudi – vsak na svoj način – aktivno prisotni v ne-novinarskih vrenjih.

Ko je bil aretiran Adam Franko, ker je na FF izobesil plakat z besedilom, da je »napočil čas gverile« in »uprimo se avtoritarizmu in porajajočemu se kapitalizmu!«, smo odšli pred policijsko postajo na Rimski ulici protestirat. Za vsak primer, če bi se nas miličniki lotili nekoliko bolj »po policijsko«,

sem si od Mišota Alkalaja sposodil usnjen jopič. Pa nas je samo en miličnik nekajkrat fotografiral.

Zasedba Filozofske fakultete

Zasedbo FF smo študentje na FSPN takoj podprli. Sklicali smo izredno skupščino, ki smo jo vodili Marjan Pungartnik, Sergij Lipovec in jaz. Marjan je napisal nekaj sklepov, med katerimi sta še najbolj zanimivi 3. in 4. točka. »Kot študentje moramo razbijati koncentracijo politične moči: zato se zavzemamo za avtonomnost sodišč, netrasmisijsko vlogo sredstev obveščanja ter političnih organizacij.« In točka štiri: »Da se zakriti problemi, ki jih organi javne uprave rešujejo z administrativnimi (nejavnimi) blokadami, razkrijejo pred javnostjo kot vprašanje demokratičnega ter svobodnega odločanja«.

Besedilo se je končalo s stavkom, da s tem prevzemamo ustvarjalno odgovornost zahtev zasedbenega odbora na FF.

Po skupščini, na kateri nas je profesor Vreg nekoliko pokroviteljsko opozarjal, naj ne bomo preveč zaletavi, smo odkorakali na FF. Ko smo prečkali Šubičevo, smo pomahali sekretarju UK ZKS Gojku Staniču, ki je prav takrat odhajal na svoje delovno mesto v Kazino.

In potem smo naslednje dneve (»noč in dan«) z Uherji in Nagrami snemali dogajanja na fakulteti in jih še sveža predvajali na radiu. Mi na RŠ in nihče drug.

Sicer je bilo dogajanje na RŠ izjemno dinamično.

RŠ je bil zmešnjava znanja, kritike, inovacij, avanturizma. Vse, dobesedno vse redakcije so v eter pošiljale novosti, drugačnost, kritičnost, provokativnost.

Ob tem pa smo se dneve in dneve (ustvarjalno) prepirali in dokazovali drug drugemu, kdo je kaj naredil dobro, kdo slabo, zakaj ne bi spremenili organizacije dela, kdo je kriv, da nekateri dobijo za svoje umotvore tako nizke honorarje itd. In vsakih nekaj mesecev je kdo pisal protestno pismo ali odstopno izjavo – Nikola, Jaša, Igor, Marjan, jaz.

Uppsala, Žarko Petan, 25 poslancev, Iščemo pesmi, kje so?

Prehod iz 71. v 72. leto sem preživel na Švedskem.

Splet okoliščin je privedel do tega, da sva Žarko Petan in jaz nekaj noči prespala v isti sobi pri skupnem prijatelju Udoviču v Uppsali. Najine nočne

debate je opisal v knjigi *Poznal sem jih* v črtici *Slovenec iz Uppsale*. Med drugim je zapisal, da sem od njega nenehno in vehementno zahteval, naj se brez rokavic loti svetih krav, to je vodilnih oblastnikov, da študentskemu funkcionarju ni bil vedno kos in da so ga najini nočni besedni dvoboji pogosto močno razburili.

Dogajanja ob kandidiranju dveh možnih kandidatov za predsedstvo SFRJ leta 1971, ki so se končala precej turobno za pobudnike, ker so poskusili mimo SZDL izpeljati postopek s podporo 25 poslancev, sem »komentiral« s prevodom »akcije 36 poslancev« iz knjige I. Deutscherja o Trockem (*The Prophet Unarmed*) – gre za spopad Trockega s triumviratom (Stalin, Zinovjev, Kamenjev) – in besedilo poslal na RŠ. V spremnem pismu Hanžku sem zapisal, da besedilo dostavi tudi Jaši Zlobcu, »če je še odgovorni urednik Tribune, in od njega zahtevaš, da to revolucionarno poslanstvo Trockega objavi za vsako ceno ...«. O »pomembnih« stvareh življenja v Uppsali pa sem zapisal, da imam »intenzivne razgovore s trockisti, komunisti, stalinisti, socialdemokrati itd. Predvidoma bom imel razgovor z Dutschkejem, če bo Angela Davis prišla iz zapora, bomo imeli srečanje tudi z njo ...«

Kako je končal Trocki, vemo, vemo tudi, da je Cene Matičič, nosilec »akcije 25 poslancev« ostal brez službe. In ne samo on. Ko je čez nekaj več kot eno leto »padel« Kavčič, je potres odnesel tudi Janeza Kocijančiča, člana njegove vlade.

Na RK SZDL so »akcijo oziroma način in metode, s kakršnimi je bila izpeljana, ocenili kot politično nesprejemljive in škodljive za nadaljnjo demokratizacijo političnega življenja v samoupravni družbi, če bi se take metode utrdile v praksi«.

Ko to zapisujem, se sprašujem, kdo so bili takrat disidenti? Ti, ki danes pravijo, da so bili, ali oni, ki so bili, pa se s tem ne hvalijo. »Disidenti« iz 70. in 80. let so postali disidenti v 80. in 90. letih – za nazaj?! So bili disidenti tisti, ki so odhajali študirat v Ameriko, ki so postali veleposlaniki »totalitarnega« režima, ki so uživali v sinekurah in si v brade momljali, da so disidenti? Ali pa so bili resnični disidenti tisti, ki se niso uklonili nepravničnim ukrepom takratnih formalnih in neformalnih oblasti in so zaradi tega ostali brez službe; nihče jih ni hotel zaposliti, ker so bili »označeni«?

Boštjanu Zgoncu pa sem na RŠ pisal, da sem se pripravljen vrniti na radio, če so se otrešli malomeščanske »avtonomnosti« in se z vsemi silami in znanjem postavili v podporo čiščenju revolucije novo rojenih rdečih buržujev.

Na poti iz Uppsale v Ljubljano sem se zaustavil v Pragi. Obiskal sem Karla Kosika, filozofa, ki ga je prosovjetska oblast postavila na ulico, mu v podstrešni sobici na Hradčanih priskrbela domovanje, polno knjig in majhnega (najmanjšega možnega) štedilnika za kuhanje in gretje, ter nadzorovala vsak njegov korak. Prosil me je, da se pogovorim z Mihajlom Markovićem, če bi lahko v Jugoslaviji tiskali njegovo zadnjo knjigo. (Mihajlo Marković, eden pomembnejših »praxisovcev« in prvakov marksistično-filozofske šole na Korčuli, je pozneje postal goreč podpornik Slobodana Miloševića.)

V skladu z oceno mojega značaja in pogledov na svet okrog sebe, ki ga je lapidarno opisal Petan, sem napisal uvod v knjigo Matjaža Hanzka *Iščemo pesmi, kje so?* Med drugim sem zapisal, da je »birokrat tudi revolucionar, in sicer tisti trenutek, ko se prepozna za birokrata in si priveže vrv za vrat«, in da »je bednik revolucionar, ki je bil revolucionar in je uresničil revolucijo, po njej pa zahteva priznanje za eno in edino revolucijo; to je kontrarevolucionar«.

»Vsaka revolucija zahteva žrtve, ne pomeni dati življenje za revolucijo, ampak pomeni dajati življenje za revolucijo, pomeni biti revolucionar ta in naslednji hip, vsak trenutek«.

Srečanje študentov Filozofskih fakultet

Na RŠ sem ostal do januarja 1974.

Po zasedbi FF je množičnost protestov med študenti splahnela, niso pa popuščala »jedra«, ki so privedla do zasedbe ali pa so se iz nje porodila. Eno takšnih »jeder« je bilo »Gibanje 13. november«, sicer pa so »poslanstvo« zasedbe z vsakodnevno kritičnostjo nadaljevali RŠ, Tribuna (»vprašanja« Titu, zakaj se družijo z diktatorji), različni akcijski odbori študentov, ki so se vzpostavili ob posameznih novo nastalih težavah (na primer ob obtožnicam proti beograjskim študentom leta 1972).

Med reakcijami takratne oblasti na naše (RŠ, Tribuna) permanentno nerganje je bila na primer zahteva kamniških komunistov, da je treba ukiniti dotacijo študentskemu listu, in predlog za prepoved študija »takšnim študentom«.

Januarja 1974 je bilo v prostorih študentske organizacije, ki sem ji predsedoval od začetka tega meseca, srečanje študentov Filozofskih fakultet iz Beograda, Zagreba in Ljubljane. Na srečanju je bil sprejet osnutek resolucije

o razmerah v državi, ki je končal v rokah javnega tožilca, njeni avtorji (Štrajn itd.) pa na sodišču. Tako. To je nekaj mojih spominov ali »spominov« na čas, ki je zaznamoval vsakega člana velike družine Radia Študent. Predvsem in skoraj povsem v dobrem. Če sem zapisal karkoli, kar bi utegnilo koga prizadeti, se opravičujem in sem pripravljen svoje trditve (»trditve«) uskladiti z naknadno preverjeno (potrjeno) faktografijo.